

Andrzej Gil

Katolicki Uniwersytet Lubelski im. Jana Pawła II

ORCID: 0000-0002-6415-8339

**Autonomia Karelii w okresie międzywojennym
jako przykład realizacji sowieckiej polityki narodowościowej
i międzynarodowej**

**The Autonomy of Karelia in the Pre-War Period
as an Example the Soviet International and Ethnic Policy**

Abstrakt

Artykuł ukazuje meandry polityki bolszewickiej wobec Karelii, regionu na pograniczu radziecko-fińskim: od Karelskiej Komuny Pracy, przez Karelską Autonomiczną Socjalistyczną Republikę Radziecką do Karelskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej. Proces ten ukazany został na tle ówczesnej polityki sowieckiego centrum wobec małych narodów północno-zachodniej części Rosji. Działania Moskwy doprowadziły do rusyfikacji miejscowej ludności ugrofińskiej oraz do gospodarczej dewastacji republiki.

Słowa kluczowe: *Karelia, autonomia, polityka narodowościowa, Związek Radziecki.*

Abstract

The article shows the meanders of Bolshevik policy towards Karelia, a region on the Soviet-Finnish border: from the Karelian Worker's Commune, through the Karelian Autonomous Soviet Socialist Republic to the Karelian Soviet Socialist Republic. This process was shown against the background of the then Soviet Center's policy towards small nations in northwestern Russia. Moscow's actions

resulted in the Russification of the local Finno-Ugric people, and to the economic devastation of the Republic.

Key words: *Karelia, autonomy, nationality policy, Soviet Union.*

Bolszewicy dobrze rozumieli wagę kwestii narodowych dla możliwości zrealizowania swojego ostatecznego zamierzenia, jakim było stworzenie z byłego imperium przyczółka do rozpoczęcia wszechświatowej rewolucji komunistycznej. Przedstawianie przez nich Rosji jako „więzienia narodów” było jednym z tych działań, które odegrały ogromną rolę w nadaniu dynamiki wydarzeniom wiodącym wprost do dekompozycji caratu i do wygrania walki o władzę zarówno z siłami monarchistycznymi, jak i z ośrodkami republikańskimi. Sformułowaniem tym posługiwał się Włodzimierz Lenin jeszcze przed I wojną światową. Użył go m.in. w przemówieniu, wygłoszonym podczas sesji IV Dumy Państwowej 20 maja 1913 roku (st. st.) przez stojącego na czele frakcji bolszewików Grigorija I. Pietrowskiego, co wywołało wówczas ogromny rezonans. Po 1917 roku określenie to stało się częścią oficjalnego języka bolszewickiej propagandy. (ЛЕНИН, 1924, s. 227-233)

Uwolnienie wielkiego potencjału tkwiącego w dążeniach zniewolonych narodów do wolności było więc zabiegiem, który służył celom bolszewickim na określonym etapie ich działań, a nie stanowił celu samego w sobie. Utylitaryzm kwestii narodowych w drodze rosyjskich marksistów do realizacji swego programu przejawiał się w ich próbach pogodzenia hasła o samostanowieniu narodów i prawie do posiadania przez nie własnej suwerenności z dążeniami do restytucji imperium w dawnych granicach w sytuacji, gdy stało się pewnym, iż idea światowej rewolucji komunistycznej poniosła klęskę i teoretyczna władza „mas pracujących” ograniczy się do jednego państwa – Związku Radzieckiego. Podkreślił to słusznie Ronald Grigor Suny, pisząc, że „przed rewolucyjną Rosją w 1917 roku stał wybór: uchronić imperium lub stworzyć nowe, demokratyczne państwo, w którym pozwolono by tym narodom, które podjęły decyzję o swym odłączeniu, na uczynienie tego. [...] I liberałowie, i nacjonaści wierzyli w narodowe samostanowienie na poziomie teorii politycznej, jednakże, gdy narody nierosyjskie wybrały odłączenie, interesy państwa wzięły górę nad zasadami”. (Сунь, 2014, s. 622)

Dążąc do wyjaśnienia, dlaczego zasadnicze założenia zawarte w głównym przesłaniu Karola Marksa o wybuchu rewolucji w państwach z rozwiniętą klasą robotniczą i o jej globalnym zasięgu nie zostały zrealizowane, bolsze-

wicy dokonali semantycznego zabiegu, tworząc własną egzegezę marksizmu pod nową postacią tzw. leninizmu.

Oparcie się na dotychczasowym dorobku Włodzimierza Uljanowa oraz jego aktywność jako politycznego przywódcy, a jednocześnie głównego ideologa bolszewików po obaleniu Rządu Tymczasowego i rozpoczęciu wojny domowej, dawało sposobność do niczym nieograniczonego manewrowania hasłami i programami, których celem było osiągnięcie pożądaných zachowań poddanego takiej światopoglądowej perswazji społeczeństwa. Jednocześnie bolszewicy zdawali sobie sprawę z zachodzącej sprzeczności między modelem państwa, opartym o ponadnarodową strukturę klasową z istnieniem narodów jako takich, a przede wszystkim z ich dążeniem do manifestowania własnego bytu i eksponowania związanych z tym aspiracji i oczekiwań. Wyrazem tej dychotomii był artykuł pierwszy Konstytucji Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Radzieckiej, uchwalonej 10 lipca 1918 roku, składający się z dwóch punktów: 1) „Rosja zostaje proklamowana jako Republika Rad Delegatów Robotniczych, Chłopskich i Żołnierskich. Cała władza w centrum i w terenie należy do tych Rad. 2) Rosyjska Republika Radziecka została utworzona na podstawie związku wolnych narodów, jako federacja Radzieckich republik narodowych”. (*Конституция (основной закон)*... s. 423)

Ta sprzeczność między klasowością społeczeństwa a jego strukturą etniczną oraz miejscem Rosjan w sowieckim państwie cechowała całość dziejów Związku Radzieckiego aż do jego upadku w 1991 roku. Charakterystyczne były tu zmiany proporcji między poszczególnymi elementami tej strukturalnej układanki w zależności od potrzeb i preferencji aktualnego kierownictwa: od polityki tzw. „коренизации” i aktywnego popierania dążeń narodowych nawet małych społeczności etnicznych, poprzez rosyjski czy wręcz wielkoruski nacjonalizm aż do koncepcji narodu radzieckiego. (Миронов, 2017, s. 165) Jednakże – z punktu widzenia rządzącego centrum – wszystkie te meandry ideologiczne i oparte o nie rozwiązania praktyczne znajdowały swe uzasadnienie w nadrzędnej wartości, jaką było tak zapewnienie ładu wewnętrznego, jak i oddziaływanie na zewnątrz (np. rozszerzanie swoich wpływów pod pozorem walki z kolonializmem lub społecznym uciskiem).

Jednym z przykładów takiego ambiwalentnego podejścia do kwestii narodowej była realizacja sowieckiej polityki wobec Karelii, ojczyzny ugrofińskiego narodu zamieszkującego od wieków obszary między Morzami Bałtyckim i Białym. Z racji na strategiczną wagę tego terenu, a także etniczno-kulturowe powiązania między Karelami i Finami, obszar ten był z punktu widzenia bolszewickiego centrum istotnym polem do eksperymentowania na polu przyszlých rozwiązań klasowo-narodowościowych.

***

W wyniku rozwoju terytorialnego Rosji na jej terenie znalazło się szereg ludów ugrofińskich, zamieszkujących Rosja carska była państwem, w którym zamieszkiwało szereg narodów ugrofińskich: od Finów, Karelów, Estów, Ingrów, Wepsów i Wotów na północnym-zachodzie, przez Maryjczyków i Mordwinów nad górną Wołgą po Komi-Zyrian, Komi-Permiaków i Udmurtyjczyków nad Peczorą i Chantów i Mansów nad Obem. (Логинаова, Реброва, 2013, s. 92-95) Reprezentowali oni różne stadia rozwoju społecznego i kulturowego. Finowie posiadali szeroką autonomię w ramach Wielkiego Księstwa Finlandzkiego, Estowie funkcjonowali z kolei w ramach umownej konstrukcji prawn-administracyjnej, jaką cieszyły się gubernie nadbałtyckie, gdzie swe najsilniejsze piętno odcisnęli tzw. „остзейцы”, czyli Niemcy bałtyccy. Reszta tych etnosów objęta była zwykłymi strukturami gubernialnymi oraz polityką, jaką przyjmowały władze centralne wobec, jak ich określano, „инородцев”.

Po obaleniu caratu ówczesna opinia publiczna dopuszczała możliwość ukonstytuowania się jakiejś formy własnej reprezentacji narodowej Finów (oraz Polaków), ale w ramach ich związku z demokratyczną Rosją. (Булдаков, 1997, s. 142-143) Jednakże Finlandia proklamowała swą niepodległość 6 grudnia 1917 roku, początkowo jako monarchia, a później republika. W obliczu niekorzystnych dla siebie wydarzeń bolszewicy, formalnie uznając ten akt, faktycznie postawili na rozwiązanie siłowe, doprowadzając do wybuchu komunistycznego powstania i proklamowania krótkotrwałej fasadowej Fińskiej Socjalistycznej Republiki Robotniczej (styczeń-kwiecień 1918). (Сюкияйнен, 1962, s. 21-35)

Nieudana próba rozciągnięcia swojej nieformalnej zwierzchności na Finlandię postawiła przed Moskwą problem organizacji pogranicza z tym państwem. Istotny był tu zwłaszcza aspekt militarny. Aczkolwiek dla sowieckiej Rosji głównym kierunkiem działania w latach 1919-1920 był zachód Europy, niemniej jednak stratedzy wojskowi doceniali wagę terytorium fińskiego jako ewentualnego obszaru dogodnego do wyprowadzenia uderzenia i na Piotrogród, i na Murmańsk. Także patriotycznie nastrojone środowiska fińskie nie rezygnowały z Karelii, traktowanej przez nie jako istotny element tożsamości narodowej i integralną część wspólnej przestrzeni kulturowej. Sami zaś Karelowie dalecy byli od uznania władzy radzieckiej, z racji na jej brutalny i eksploatacyjny (komunizm wojenny) charakter. Starcia zbrojne grup napływających z Finlandii oraz lokalne powstania miejscowej ludności umiędzynarodowiły problem karelski. Zawarty 14 października 1920 roku w estońskim Tartu pokój między Rosją a Finlandią m.in. wyznaczał wspólną

granicę oraz zawierał obietnicę szerokiej autonomii dla Karelów. (Browning, Joenniemi, 2014, s. 7-11; Вихавайнен, 2015, s. 238-242)

Dla strony sowieckiej nadanie jakiejś formy samorządności terytorialnej ugrofińskiej ludności rosyjsko-fińskiego pogranicza było środkiem do rozwiązania kilku narosłych w międzyczasie problemów. Przede wszystkim rozwiązałyby to w jakiejś mierze problem roszczeń fińskich (formułowanych w czasie trwających rozmów pokojowych) i stanowiło kolejny krok do uznania Rosji na arenie międzynarodowej. Zagospodarowano by też przy tej okazji sporą rzeszę fińskich „czerwonych” emigrantów, którzy szeroką strugą napłynęli do swej nowej bolszewickiej ojczyzny (ogółem do końca lat 20. XX wieku było to około 10-12 tys. osób). Przede wszystkim zaś jednak zapewniono by właściwe wykorzystanie ogromnego bogactwa tej krainy, jakim były lasy, a także zapewniono by bezpieczeństwo ważnej linii komunikacyjnej, jaką była kolej murmańska. (Kangaspuro, 2007, s. 1-3; Такала, 2015, s. 277-278)

Do takiego rozwiązania dążył przede wszystkim znany działacz lewicowy, ostatni komisarz ludowy Fińskiej SRR, Edvard Gylling. Korzystając z pośrednictwa przywódcy Komunistycznej Partii Finlandii Yrjö Siroli, przekonał on Lenina i ludowego komisarza spraw zagranicznych Gieorgija Cziczerina do swej koncepcji, odwołując się do obu zasad, stanowiących teoretyczną istotę państwa sowieckiego: idei władzy rad oraz samostanowienia narodów. Przede wszystkim jednak do obu decydentów przemówił praktyczny wymiar nowej jednostki administracyjnej, rozumianej jako punkt wyjścia do dalszych działań na rzecz uzależnienia i inkorporacji nie tylko Finlandii, ale i całej Skandynawii. W dniu 6 czerwca 1920 roku Wszechrosyjski Centralny Komitet Wykonawczy ogłosił dekret (podpisany przez jej przewodniczącego Michaiła Kalinina) o powołaniu Karelskiej Komuny Pracy w następującym brzmieniu: „W celu walki o społeczne wyzwolenie pracujących Karelii Wszechrosyjski Centralny Komitet Wykonawczy postanawia: 1) utworzyć w zamieszkałych przez Karelów miejscowościach guberni ołonieckiej i archangielskiej, zgodnie z artykułem 11. Konstytucji RSFRR [...] obwodowe zjednoczenie – Karelską Komunę Pracy; 2) zalecić karelskiemu komitetowi niezwłoczne przystąpienie do przygotowania zwołania zjazdu Rady Karelskiej Komuny Pracy, który określi organizację organów władzy w Karelskiej Komunie Pracy. [...]”. (*Декрет Всероссийского...* s. 173)

Inicjatywa „czerwonych” Finów była sabotowana przez działających na obszarze przyszłej Komuny działaczy pochodzenia rosyjskiego. Podważali oni zasadność kryterium etnicznego, argumentując, że ziemie zamieszkałe przez ludność ugrofińską (Finowie, Karelowie i Samowie) stanowią jej niewielką część, zawartą między granicą a linią kolei murmańskiej. Zgodnie

z takim stanem rzeczy stolicą nowo powołanej jednostki winno zostać jedno z dwóch miast: Kiem (nad Morzem Białym) lub też Miedwieżiegorsk (nad Jeziorem Onega). Z kolei przywódca fińskich emigrantów Gylling uważał, że w granicach Komuny powinny znaleźć się tereny o pewnym już stopniu rozwoju gospodarczego, nawet jeśli miałyby tam przeważać ludność rosyjskojęzyczna, ponieważ dałoby to podstawy do jej samodzielnej egzystencji. Ostatecznie wypracowano kompromis i stolicą Komuny stał się położony nad jeziorem Onega Pietrozawodsk, gdzie istniały już zaczątki przemysłu i proletariatu fabrycznego, a jej granice poprowadzono w szerszym wariantcie, obejmując nimi tereny o powierzchni około 115 tysięcy km² między jeziorami Onega i Ładoga oraz Morzem Białym a Finlandią (zasadniczo były to trzy powiaty: kemski, ołoniecki i pietrozawodski). (Тобенко, 2016, s. 69-71) W początkowym okresie istnienia karelskiej autonomii wydawało się, że istotnie stanie się ona zaczątkiem przyszłej sowieckiej Finlandii, bowiem jej struktury władzy oraz znaczące stanowiska w gospodarce i szkolnictwie zostały w sporej części obsadzone przez „czerwonych” Finów. (Kangaspuro, 2007, s. 17-20) Według danych z początku 1923 roku Karelską Komunę Pracy zamieszkiwało ogółem 207 tysięcy osób, z czego 115 tysięcy stanowili Rosjanie, 86 tysięcy Karelowie i 2 tysiące Finowie. Jednakże, jeśli chodzi o przynależność partyjną, to na jednego Rosjanina – członka WKP(b) – przypadało 162 współrodaków, Karela – aż 491, a Fina – tylko 10. Większość z fińskich emigrantów miała wykształcenie na poziomie podstawowym i średnim, sporo z nich ukończyło studia, a Edvard Gylling był doktorem filozofii. Ponadto elita tej narodowości posiadała ogromne doświadczenie w działalności politycznej, znała języki obce i miała zdecydowanie lepsze obycie międzynarodowe. Były to czynniki stanowiące początkowo o sukcesie „finizacji” sowieckiej Karelii, ale też, wraz ze zmianą politycznego kursu moskiewskiego centrum, prowadziły do jej upadku w dobie czystek z końca lat 30. XX wieku. (Бутвило, 2010, s. 44-49; Маркова, 2019, s. 279-281)

Karelska Komuna była przede wszystkim źródłem drewna i materiałów drewnopochodnych, których znaczną część eksportowano za granicę (w 1921 r. było to 800 tys. rubli złotem). Na dogodnych dla rolnictwa obszarach położonych w jej południowej części rozwijano uprawy zbóż. Nadwyżki kierowane były do regionów, które we wczesnych latach 20. zmagały się z kłęską głodu (przede wszystkim Powołże). Dobre administrowanie i właściwa organizacja pracy, a także wyraźnie zmniejszenie napięcia na pograniczu z Finlandią przyniosły pozytywny dla Komuny efekt w postaci jej wyraźnie lepszego stanu gospodarczego w porównaniu z resztą północno-zachodnich guberni Rosji. Dlatego też władze centralne dwukrotnie rozszerzyły jej gra-

nice: 18 września 1922 roku, po zlikwidowaniu guberni ołonieckiej, włączono do niej powiat powieniecki i część powiatu pudoskiego, a 30 kwietnia 1923 roku rozszerzono ją o pięć gmin z powiatu oneskiego guberni archangielskiej. (Машезерский, 1948, s. 32-40)

Zmiany te były w pełni zamierzone (choć były efektem zaciętej dyskusji w gronie bolszewickich decydentów, skutkiem której w granice karelskiej autonomii nie włączono Półwyspu Kolskiego) i prowadziły do rychłego podwyższenia statusu administracyjnego Komuny. Została ona decyzją Wszechrosyjskiego Centralnego Komitetu Wykonawczego z 25 lipca 1923 roku przekształcona w Karelską Autonomiczną Socjalistyczną Republikę Radziecką. (Килин, 1999, s. 82-87) Początkowo nowa republika cieszyła się rzeczywistością, jak na warunki sowieckie, autonomią gospodarczą i finansową, pozwalającą na podjęcie szeregu inwestycji jej w infrastrukturę przemysłową (m.in. fabryki celulozy, zakłady chemiczne i metalurgiczne) i użytkową (drogi, szkoły i budynki użyteczności publicznej). Karelska ASRR miała stać się bowiem swoistą wizytówką dla ludności po fińskiej stronie granicy, co wpisywało się w ówczesną ogólną politykę władz centralnych. Stan względnej samodzielności trwał do początku lat 30., kiedy to w całym Związku Radzieckim zaostrzono politykę podatkową i praktycznie zlikwidowano resztki niezależności ekonomicznej jej terenowych podmiotów oraz poddano je centralnemu zarządzaniu. Decyzja ta odbiła się i na sytuacji Karelskiej ASRR, w której najpierw znacznie osłabiło tempo jej rozwoju, a później popadła ona w stan gospodarczej stagnacji. (Барон, 2011, s. 98-100; Килин, 2012, s. 62-74)

Największym problemem republiki w latach 20. i 30. XX wieku był deficyt zasobów ludzkich. Początkowo dla zwiększenia jego potencjału władze stosowały dobrowolny mechanizm rekrutacji robotników przemysłowych i leśnych. Wyższy, jak już wcześniej wspomniano, poziom gospodarczy zachęcał do wewnętrznych przesiedleń i stałego osiedlenia, z czego korzystały tysiące obywateli ZSRR. Jednocześnie radzieckie przedstawicielstwa, zwłaszcza w Stanach Zjednoczonych i w Kanadzie, rekrutowały tysiące drwali fińskiego pochodzenia do pracy przy pozyskiwaniu i obróbce drewna. Z radzieckiej oferty skorzystały całe rodziny, które traktowały Związek Radziecki jako swoją przybraną ojczyznę, z entuzjazmem włączając się w dzieło budowania systemu sprawiedliwości społecznej w Karelii (i w wielu innych miejscach ZSRR). (Lam, 2010, s. 204-222; Autio-Sarasmo, 2011, 86-99)

Wspomniany wcześniej kryzys ekonomiczny doprowadził do odpływu siły roboczej z Karelskiej ASRR, na którą nakładano coraz to nowe obciążenia wynikające z zarządzeń gospodarczego centrum. (Филимончик, 2008, s. 27-34) W związku z tą sytuacją miejscowe władze zwróciły się do Zjed-

noczonego Państwowego Zarządu Politycznego (ОГПУ), w gestii którego znajdowały się obozy pracy przymusowej, o zwiększenie ich ilości na obszarze republiki. Obozy takie co prawda istniały już od 1923 roku (w zależności od Sołowieckiego Obozu Specjalnego Przeznaczenia), ale ich liczbę zwiększono w związku z budową kanału łączącego Morze Bałtyckie z Morzem Białym (Беломорско-Балтийский канал). Już w 1932 roku na terenie Karelii pracowało około 100 tysięcy więźniów, i wielkość ta utrzymała się aż do wybuchu wojny z Niemcami. (Baron, 2001, s. 621-645; Joyce, 2003, s. 163-187)

W związku z ogólnoradzieckimi tendencjami do odejścia od polityki samostanowienia narodów oraz zwrotu w kierunku rosyjskiego nacjonalizmu w połowie lat 30. w Karelskiej ASRR doszło do zasadniczych zmian w strategii jej dalszego rozwoju i ewentualnego zagranicznego oddziaływania. Doszło tam do czystki wśród rządzących nią „czerwonych” Finów a także do masowych wysiedleń jej autochtonicznych ugrofińskich mieszkańców. Symbolem zmian było zwolnienie w październiku 1935 roku ze stanowiska przewodniczącego Rady Komisarzy Ludowych Karelskiej ASRR Edvarda Gyllinga (po zwolnieniu pracował w moskiewskim Międzynarodowym Instytucie Ekonomicznym; aresztowany 17 lipca 1937 roku, po kilkumiesięcznym śledztwie i procesie został rozstrzelany 14 czerwca 1938 roku). Wraz z nim usunięto ze stanowiska, a później aresztowano i rozstrzelano pierwszego sekretarza Karelskiego Komitetu Obwodowego WKP(b) i jednocześnie jego bliskiego współpracownika Gustawa (Kustaa) Rovio. (Килян, 2012, s. 83-95; Такала, 2019, s. 225-246)

W latach 30. XX wieku Karelia była polem do realizacji wszystkich ówczesnych działań stalinowskiej polityki wewnętrznej. Poddana została przymusowej kolektywizacji rolnictwa, forsownej industrializacji i nasilającym się czystkom etnicznym, prowadzącym do zasadniczych zmian w jej strukturze narodowej na korzyść elementu wielkoruskiego. Dokonano w tym okresie także praktycznej definizacji regionu, usuwając wszelkie ślady fińskiej kultury łącznie ze zmianą języka urzędowego, którym w miejsce fińskiego został karelski, zapisywany cyrylicą. Ten niewyobrażalny terror miał w tej części ZSRR swój dodatkowy wymiar, związany z jej pogranicznym charakterem. Rzekome zagrożenie (biorąc pod uwagę ogromną różnicę potencjałów), jakie miało płynąć z Finlandii nie tylko dla Karelskiej ASRR, ale i dla całego Związku Radzieckiego, stało się czynnikiem wyzwalającym nadzwyczajną, nawet jak na ten okres, brutalność sowieckiego aparatu represji w odniesieniu do miejscowej ludności. Przyjmuje się, że w latach 1937-1938 w sowieckiej Karelii osądzono około 13 tysięcy osób, z czego ponad 11 tysięcy zostało skazanych na karę śmierci. (Деннингхаус, 2007, s. 204-206; Такала, 2016, s. 132-155; Такала, 2018, s. 144-204)

***

Karelska ASRR do końca lat 30. została całkowicie spacyfikowana. Jej autonomia stała się fikcją, w obu zresztą wymiarach – klasowym (sowietyzacja) i narodowym (rusyfikacja). Inteligencja techniczna oraz kulturalna praktycznie przestała istnieć, chłopstwo zostało zamienione w przypisanych do ziemi kołchoźników, a robotnicy z gospodarzy swych zakładów pracy stali się pozbawionymi elementarnych praw wyrobnikami. Nie było zatem żadnym paradoksem to, że jedyną w miarę zwartą i skuteczną gospodarczo grupą byli więźniowie przymusowych obozów pracy. Miejscowa ludność bądź została wysiedlona, bądź poddana forsownej rusyfikacji. Migracje wewnątrzradzieckie zmieniły przy tym w sposób znaczący strukturę narodowościową Karelii, w której ludy ugrofińskie stały się niewiele znaczącą, kilkunastoprocentową mniejszością. Związki z Finlandią, podtrzymywane do niedawna nawet w sposób nielegalny, z racji na stosowaną przemoc przez aparat represji właściwie zanikły, a przyznawanie się do fińskości czy nadmierne manifestowanie karelskości nie tylko stygmatyzowało daną osobę bądź grupę, ale częstokroć prowadziło do zesłania lub śmierci. Dodatkowo region ten, w zamierzeniach czynników wojskowych, stać się miał obszarem, z którego wyjść miało planowane uderzenie na Finlandię. Kierowane do Karelii inwestycje o charakterze militarnym, a także obecność dużych zgrupowań wojska nie wpływały na rozwój jej ekonomiki, a raczej stawały się kolejnym obciążeniem. Wojna zimowa i wynikię w jej rezultacie przemiany na pograniczu radziecko-fińskim, powiązane z klęską Finlandii i zawartym przez nią pokojem ze Związkiem Radzieckim (12-13 marca 1940), doprowadziły do kolejnej zmiany w statusie tego obszaru: 31 marca 1940 roku Rada Najwyższa ZSRR uchwaliła dekret o przekształceniu Karelskiej ASRR w Karelo-Fińską Socjalistyczną Republikę Radziecką. To posunięcie nie miało żadnego związku z jakimkolwiek działaniem na rzecz miejscowej ludności, zwłaszcza ugrofińskiej, ale wręcz przeciwnie, stanowiło element szerszej strategii stalinowskiego ZSRR wobec Finlandii i reszty państw skandynawskich, mającej na celu ich ubezwłasnowolnienie, uzależnienie i ewentualne wchłonięcie. W niemal ćwierćwiecze po utworzeniu Karelskiej Komuny Pracy okazało się, że jej autonomia stała się już tylko odległym wspomnieniem.

Bibliografia

- Autio-Saraso, S. (2011). "The Economic Modernization of Soviet Karelia During the Process of Soviet Industrialization". W: *Victims and Survivors of Karelia. Special Double Issue of Journal of Finnish Studies*. vol. 15, nr 1-2.
- Baron, N. (2001). "Conflict and complicity: The expansion of the Karelian Gulag, 1923-1933". W: *Cahiers du monde russe*. 42, 2-4.

- Browning, C. S., Joenniemi, P. (2014). "Karelia as a Finnish-Russian Issue: Re-negotiating the Relationship between National Identity, Territory and Sovereignty". W: *CEURUS EU-Russia Papers*. nr. 18.
- Joyce, Ch. (2003). *The Gulag in Karelia 1929 to 1941*. W: P. R. Gregory, V. Lazarev (red.). *The Economics of Forced Labor: the Soviet Gulag*. Stanford: Hoover Press.
- Kangaspuro, M. (2007). "The Origins of the Karelian Workers' Commune, 1920-1923: Nationalism as the Path to Communism". W: *The NEP Era: Soviet Russia 1921-1928*. vol. 1.
- Kirby, D. G. (1978). "Revolutionary ferment in Finland and the origins of the civil war 1917-1918". W: *Scandinavian Economic History Review*. 26, nr 1.
- Lam, K. (2010). "Forging a Socialist Homeland from Multiple Worlds: North American Finns in Soviet Karelia 1921-1938". W: *Revista Română pentru Studii Baltice și Nordice*. vol. 2, issue 2.
- Барон, Н. (2011). *Власть и пространство. Автономная Карелия в Советском государстве, 1920-1939*. Москва: РОССПЭН Политическая энциклопедия.
- Булдаков, В. (1997). *Красная смута. Природа и последствия революционного насилия*. Москва: ПОССПЕН Политическая энциклопедия.
- Бутвило, А. И. (2010). «Красные финны» в составе партийно-государственной элиты Карельской Трудовой Коммуны. W: Е. И., Клементьев (red.). *Российские финны: вчера, сегодня, завтра. Материалы межрегиональной научной конференции, посвященной 20-летию Ингерманландского союза финнов Карелии*. Петрозаводск: Карельский научный центр РАН.
- Вихавайнен, Т. (2015). Отношения Финляндии и России (Советского Союза), 1917-1944 гг. W: *Русский Сборник. Исследования по истории России*. т. XVII. *Финляндия и Россия*. Москва: Модест Колеров.
- Декрет Всероссийского центрального исполнительного комитета об образовании Карельской Трудовой Коммуны. W: *Образование СССР. Сборник документов 1917-1924*. Э. Б. Генкина (red.). Москва-Ленинград: Издательство Академии Наук СССР.
- Деннингхаус, В. (2007). «Территория лояльности»: От разовых «чисток» до массовых депортаций (к анализу деятельности Политбюро ЦК ВКП (б) в отношении нацменьшинств запада

- в 1925-1940 гг.). W: *Новейшая история Отечества XX-XXI вв.: сборник научных трудов*. wyd. 2.
- Килин, Ю. (1999). *Карелия в политике Советского государства 1920-1941*. Петрозаводск: Издательство Петрозаводского Государственного Униерситета.
- Килин, Ю. М. (2012). *Пограничная окраина великой державы: Советская Карелия в 1923-1938 гг.* Петрозаводск: Издательство Петрозаводского Государственного Университета.
- Конституция (основной закон) Российской Социалистической Федеративной Советской Республики, принятая V Всероссийским Съездом Советов в заседании от 10 июля 1918 года. W: А. Я. Вышинский (ред.). *Первая советская Конституция /Конституция РСФСР 1918 года/*. Москва: Юридическое Издательство НКЮ СССР.
- Ленин, В. И. (1924). „К вопросу о национальной политике”. W: *Пролетарская революция. Исторический журнал Истпарта*. nr 3. *Ленинский номер*.
- Логонова, Н. Н., Реброва, Т. П. (2013). „Динамика численности финно-угорских народов”. W: *Финно-угорский мир. Finno-Ugric World*. nr 3.
- Маркова, В. А. (2019). Красные финны в Карелии (по материалам Национального Архива Республики Карелия). W: А. К. Сорокин (red.). *Левые идеологии, движения и организации в истории. Исторические документы и актуальные проблемы археографии, источниковедения, российской и всеобщей истории нового и новейшего времени. Сборник материалов Девятой международной конференции молодых ученых и специалистов*. Москва РОССПЭН Политическая энциклопедия.
- Машезерский, В. И. (1948). „Карело-финский народ в борьбе за власть Советов и образование Карельской АССР”. W: *Известия Карело-финской научно-исследовательской базы Академии наук СССР / SNTL:n tiedeakatemia Karjalais-Suomalaisen tieteilisen tutkimusjaoston tiedonantoja*. nr 3.
- Миронов, Б. Н. (2017). „Об этнической дискриминации в позднеимперской России”. W: *Вестник Санкт-Петербургского университета. История*. т. 62, вып. 1.
- Суни, Р. Г. (2014). Национальная политика. W: Э. Актон, У. Г. Розенберг, В. Черняев (red.). *Критический словарь русской революции: 1914-1921*. Санкт-Петербург: Нестор-История.

- Сюкияйнен, И. И. (1962). *Революционные события 1917-1918 гг. в Финляндии*. Петрозаводск: Карельское книжное издательство.
- Такала, И. (2016). „«Граница на замке!». Особенности государственного террора в карельском приграничье 1920-х – первой половины 1930-х гг.”. W: *Альманах североевропейских и балтийских исследований / Nordic and Baltic Studies Review*. nr 1.
- Такала, И. (2018). „Большой Террор в Карелии”. W: *Альманах североевропейских и балтийских исследований / Nordic and Baltic Studies Review*. nr 3.
- Такала, И. Р. (2019). Этнические аспекты государственной репрессивной политики в Советской Карелии 1920-1930-х гг. W: О. П. Илюха (ред.). *Этнокультурные и этнополитические процессы в Карелии от Средних веков до наших дней*. Петрозаводск: Федеральный исследовательский центр «Карельский научный центр Российской академии наук».
- Такала, И. (2015). „Финны-иммигранты в России XX в.”. W: *Русский Сборник. Исследования по истории России*. т. XVII, *Финляндия и Россия*. Москва: Модест Колеров.
- Тебенко, В. (2016). „К вопросу о создании карельской автономии 1920-1923 гг.”. W: *Историческая и социально-образовательная мысль*. т. 8, nr 3/1.
- Филимончик, С. Н. (2008). Роль экономики ОГПУ-НКВД в проведении индустриализации Карелии в 1930-е годы. W: А. В. Федосов, С. В. Карпеченко (ред.). *Материалы II Межрегиональной научно-практической конференции, посвященной 85-летию образования Министерства внутренних дел по Республике Карелия (4-5 сентября 2008 года)*. Петрозаводск: Издательство Музея истории МВД по Республике Карелия.

Correspondence concerning this paper should be addressed to Dr. habil. Andrzej Gil – Professor at The John Paul II Catholic University of Lublin (Poland).

E-mail: andrzej.gil.2015@gmail.com